

JAMES
McBRIDE

Băcânia Rai
și Pământ

Traducere din limba engleză și note de
Cristian Ionescu

TREI

PARTEA I
Dispărut

Uraganul

În clădirea vechii sinagogi cocoțate pe Dealul Găinilor din Pottstown, Pennsylvania, trăia un evreu bătrân, iar când agenții de la poliția statală din Pennsylvania au găsit scheletul pe fundul unui puț abandonat de lângă Hayes Street, primul loc în care s-au dus a fost casa bătrânului evreu. Asta se întâmpla în iunie 1972, a doua zi după ce un dezvoltator imobiliar a distrus parcelarea Hayes Street ca să facă loc unui nou cartier rezidențial.

Am găsit în puț o cataramă de centură și un pandantiv, au zis polițiștii, și niște fibre textile vechi, de la un costum sau o jachetă roșie, asta arată analizele de laborator.

Au scos o bijuterie, i-au pus-o în mână și l-au întrebat ce e.

O mezuză, a zis bătrânul.

Seamănă cu cea de pe ușă, au zis polițiștii. Chestiile astea nu se pun pe uși?

Bătrânul a ridicat din umeri. Viața evreilor e la purtător, le-a spus.

Inscripția de pe spate zice: „Casa celui mai mare dansator din lume“. E-n ebraică. Vorbești ebraică?

Arăt ca și cum aș vorbi swahili?

Răspunde la întrebare! Vorbești ebraică sau nu?

Îmi mai bat capul cu ea din când în când.

Și tu ești Maleahi dansatorul, nu-i așa? Așa zice lumea pe aici, că ești un mare dansator.

Am fost. M-am lăsat acum patruzeci de ani.

Și despre mezuză ce știi? Se potrivește cu cea de aici. Asta n-a fost un templu evreiesc?

Ba a fost.

Al cui e acum?

D-apoi al cui e tot de pe-aici? a-ntrebat bătrânul, arătând cu capul spre clădirea imensă și strălucitoare a școlii private care se vedea prin fereastra slab luminată. Școala Tucker. Trona semeț în vârful dealului, îndărătul unor porți de fier forjat, cu peluze netede, terenuri de tenis și corpuri sclipitoare de săli de clasă, un bastion monstruos al eleganței arogante, scânteind ca o Pasăre Phoenix deasupra comunității părăginite din Dealul Găinilor.

De treizeci de ani tot încercă să-mi răscumpere partea, a zis bătrânul.

Le-a zâmbit larg polițiștilor, dar gingiile-i era goale, mai avea doar un dinte îngălbenit care-i atârna ca un boț de unt din gingia de sus, făcându-l să arate ca un porc-furnicar.

Te numeri printre suspecti, i-au zis.

Suspect suspect, a răspuns el, ridicând din umeri. Era trecut rău de optzeci de ani și purta o vestă gri învechită, o cămașă albă, mototolită, cu niște stilouri vechi în buzunarul de la piept, un talit¹ șifonat peste umeri și niște pantaloni ponosiți la fel de mototoliți, însă când a băgat mâna în buzunarul de la pantaloni, degetele noduroase i s-au mișcat cu o asemenea agilitate și viteză, încât polițiștii statali, care-și

1. Șal de rugăciune dreptunghiular, cu franjuri, purtat de evrei la anumite ceremonii religioase.

petreceau majoritatea zilelor dând amenzi de circulație șoferilor de tractoare cu remorcă pe autostrada 76 din apropiere și impresionându-le cu girofarurile și cu prelegeri severe despre siguranța publică pe gospodinele drăguțe oprite în trafic, s-au speriat și au făcut un pas înapoi, cu mâna pe arme. Dar tot ce a scos bătrânul din buzunar au fost niște stilouri. Le-a oferit unul polițiștilor.

Nu, mulțumim, au zis.

S-au mai frăsuit o vreme pe-acolo și până la urmă au plecat, cu promisiunea că se vor întoarce după ce scot scheletul din puț și cercetează mai bine posibila scenă a crimei. Totuși, asta nu s-a mai întâmplat, pentru că, a doua zi, Dumnezeu Și-a împreunat mâinile în jurul Dealului Găinilor și a stors ultima picătură de dreptate divină din locul ăla prăpădit. A venit uraganul Agnes, care a lăsat fără curent nu mai puțin de patru districte. Râul Schuylkill din apropiere s-a umflat până a trecut de doi metri. În cuvintele negreselor bătrâne de pe Dealul Găinilor, sărea albiu dă pă coperișurile dâ Pottstown ca dă pă Titanic. Toate casele fătoase din vale au fost măturate ca nimica. Furtuna aia a omorât tot ce i-a ieșit în cale. A înecat toți bărbații, femeile și copiii care s-au apropiat de ea; a dărâmat poduri, a pus la pământ fabrici, a distrus ferme; treaba asta a cauzat pagube de milioane — milioane și milioane — așa zice albiu, „milioane și milioane“. Ei bine, pentru noi, negrii de pe deal, n-a fost decât încă o zi în care ne-am adăpostit de relele omului alb. Cât despre evreul bătrân și stirpea lui care era pe dealul ăsta, și-au primit înapoi tot timpul furat de la ăia care le-a furat tot. Și doamna evreică față de care au greșit, Miss Chona, și ei i s-a făcut dreptate, pentru că Regele Regilor a avut grijă de ea, pentru toate faptele bune de le-a făcut, a ridicat-o și i-a îndeplinit visurile cât ai clipi, cum

numai El poate face. Nătărăul ăla diavolesc, de-și zicea Fiul Omului, a plecat de mult de prin părțile astea. Și băiatul ăla, Dodo, surdul, uite că totuși trăiește. Datorită lui au ridicat acum evreii ditamai tabăra colo-șa, în districtul Montgomery. Era proprietari de teatre, Dumnezeu să-i binecuvânteze. Și ăștia, polițaii și fudulii lu' pește prăjit care aleargă pe urmele evreilor din cauza la corpul găsit în puțul vechi, nu poa' să-și dea nici cu ghicitul despre ei acuma, pentru că Domnul a luat toată dănănaia — puțul, rezervorul, fabrica de lactate, scheletul și orice mărunțiș cât de mic care-l puteau folosi împotriva evreilor — și le-a vărsat pe toate în pârâul Manatawny. Și de acolo, fiecare bucățică din tâmpenia asta cu cine a împușcat pe cine a fost zvârlită în Schuylkill și de acolo a dus-o apa în golful Chesapeake, hăt în Maryland, și de acolo, direct în Atlantic. Și acolo plutește până-n ziua de azi oasele nemernicului și mârșavului al cărui nume nici nu merită să-mi iasă pe gură. Pe fundul oceanului, cu peștii ciugulindu-i oasele și cu diavolul ținând răbojul.

Cât despre bătrânul Maleahi, polițaii nici că l-au mai găsit. S-au întors după el după ce s-a terminat treaba cu uraganul, dar dispăruse de mult. A lăsat una sau două fire de floarea-soarelui în curte și asta a fost. Bătrânul Mr. Maleahi a scăpat basma curată. A fost ultimul dintre ai lui. Ultimul evreu de pe aici. Omul ăsta era un vrăjitor. Era ceva ieșit din comun. Știa și să danseze... Doamne... Omul ăsta era fermecat, nu altceva...

Mazel tov, dragă!

Un semn rău

Cu patruzeci și șapte de ani înainte ca muncitorii de pe șantier să descopere scheletul în vechiul puț de fermă de pe Dealul Găinilor, un director de teatru evreu din Pottstown, Pennsylvania, Moshe Ludlow pe numele lui, a avut o viziune despre Moise.

Moshe a avut viziunea asta într-o dimineață de luni din februarie, când strângea după un concert al lui Chick Webb, în locația minusculă a Teatrului și Sălii de Dans Neoș Americane de pe Main Street, al cărei proprietar era. Webb și orchestra lui tumultoasă de douăsprezece instrumente făcuseră cel mai grozav eveniment muzical pe care-l văzuse Moshe în viața lui, cu excepția weekendului în care, cu două luni înainte, reușise să-l ademenească pe Mickey Katz, geniul idiș strălucit, dar plin de toane al muzicii klezmer, să vină din Cleveland ca să asigure un weekend întreg de distracție în familie și dănțuială idiș la Teatrul și Sala de Dans Neoș Americane. *Asta* chiar că fusese de pomină! Ca să ajungă la concert, Katz, copilul-minune al clarinetului, și ansamblul lui nou format, cu șapte muzicieni, au înfruntat un viscol năprasnic de decembrie care a așternut un strat de zăpadă de treizeci și cinci de centimetri în munții din estul Pennsylvaniei și, mulțumită bunului D-zeu, au răzbit, pentru că Moshe a numărat 249 de evrei veniți la eveniment din cinci state diferite, inclusiv din nordul statului New

York și din Maine: vânzători de pantofi, prăvăliași, croitori, fierari, vopsitori la căile ferate, proprietari de magazine de delicatese, plus soțiile lor. Au venit până și patru cupluri din Tennessee, care au condus prin munții Blue Ridge trei zile la rând, mâncând brânză și ouă și lipsindu-se de mâncare cușer în ziua de Șabat doar ca să fie cu frații lor jidani — și asta chiar înainte de Hanuca, pentru care ar fi trebuit să fie toți acasă, aprinzând lumânări vreme de opt zile. Unde mai pui că unul dintre bărbați era fanatic și considera că postul Tisha B'Av, care în mod normal se sărbătorește în iulie sau august, ar trebui ținut nu o dată, ci de două ori pe an, ceea ce însemna că stăteau acasă în fiecare decembrie, făcând foamea și decorând pereții cu poze cu flori vreme de trei săptămâni la rând, în semn de mulțumire închinat Creatorului pentru că s-a milostivit de evreii din Europa de Est ajutându-i să scape de pogromuri și să ajungă în pacea și relativa prosperitate a Tărâmului Făgăduinței din America. Mulțumită vremii și soțului cu pricina, toate cele patru cupluri au venit cu capsă pusă, după ce se înghesuiseră în două Packarduri vechi, dintre care unul n-avea încălzire, și conduseseră prin viscolul ăla dezlănțuit. Când au auzit că s-ar putea să ningă în continuare, și-au anunțat intenția de-a pleca pe loc, dar Moshe i-a făcut să se răzgândească. Țsta era darul lui. Moshe era în stare să convingă până și coarnele diavolului să cadă de bunăvoie de pe capul diavolului.

— De câte ori în viață aveți ocazia să ascultați un tânăr geniu? le-a zis. O să fie cel mai mare eveniment al vieții voastre.

I-a condus în odaia lui minusculă dintr-o pensiune de pe Dealul Găinilor, într-o zonă înghesuită, cu case

dărăpănate și drumuri de pământ, unde locuiau negrii, evreii și imigranții albi din oraș care nu-și permiteau ceva mai bun, i-a instalat în fața sobei încinse, le-a făcut plinul cu ceai rece încălzit și cu pește umplut și i-a distrat povestindu-le despre bunica lui din România, care a sărit pe geam ca să fugă de măritișul cu un evreu cu vederi iluministe, dar a aterizat în capul unui rabin hasid din Austria.

— L-a lăsat lat în noroi! a exclamat. Când a ridicat privirea, ea îi citea deja în palmă. Așa că s-au căsătorit.

Povestea le-a adus zâmbetul pe buze și a stârnit râsete înfundate, pentru că toată lumea știa că românii sunt țicniți. Cu râsetele lor încă răsunându-i în urechi, Moshe a fugit înapoi la mulțimea care aștepta nerăbdătoare în zăpadă să se deschidă ușile teatrului.

Cum cobora pe străzile desfundate de pe Dealul Găinilor, îndreptându-se spre teatrul lui de pe Main Street, lui Moshe i s-au înmuiat genunchii. Coada dezorganizată care se formase cu o oră mai devreme devenise o explozie de aproape trei sute de oameni. Mai mult, a fost informat că geniul cu toane, Katz, sosise la teatru, dar era arțăgos după ce înfruntase furtuna teribilă și acum amenința că pleacă. Moshe s-a năpustit înăuntru și, spre propria ușurare, a aflat că ajutorul lui de nădejde, un bătrân de culoare pe nume Nate Timblin, îi instalase pe Katz și orchestra lui în culise, lângă o sobă caldă și îi servise cu ceai fierbinte, turnat în pahare de apă, cu ouă cușer proaspete, pește umplut și pâine challah¹, toate prezentate îngrijit, în stil bufet. Tânărul Katz a părut mulțumit și a anunțat că el și banda o să-și monteze instrumentele imediat ce termină de mâncat. De

1. Pâine împletită evreiască.

acolo, Moshe s-a întors afară, ca să strunească mulțimea care aștepta.

Când a văzut că vin încă și mai mulți oameni — întârziării care dădeau zor dinspre gară, cârând diverse traiste și geamantane — a pus mâna pe-o scară și s-a suit pe treapta din vârful ca să vorbească mulțimii. Nu mai văzuse niciodată în viața lui atâția evrei adunați laolaltă în America. Snobii reformați din Philadelphia purtau cămăși încheiate până la gât și stăteau lângă metalurgiștii din Pittsburgh, care se înghesuiau cu feroviarii socialiști din Reading, care purtau șepci cu emblema Căilor Ferate din Pennsylvania și care stăteau umăr la umăr cu minierii cu fețele înnegrite din Uniontown și Spring City. Unii erau cu soțiile. Alții erau cu femei care, dacă te luai după hainele de blană, cizmele de piele și coafurile flamboaiante, nu erau deloc soții. Un tip era însoțit de o blondă goi¹ cu cișpe centimetri mai înaltă ca el, care, după ce că era îmbrăcată într-un verde irlandez țipător, mai avea și o pălărie care arăta ca o corcitură între o frunză de trifoi și țepii din coroana Statuiei Libertății. Unii trăncăneau în germană, alții pălăvrăgeau în idiș. Unii țipau într-un dialect bavarez, alții vorbeau în polonă. Când Moshe a anunțat că va fi o scurtă întârziere, mulțimea a fost cuprinsă de și mai multă neliniște.

Un tânăr hasid chipeș, îmbrăcat în caftan și cu căciula de blană, ducând o traistă de iută pe umăr, cu părul ondulat îndesat în căciula pe care o purta într-o parte, de parcă era o fedora, a anunțat sus și tare că el venise tocmai de la Pittsburgh și că n-o să danseze cu nicio femeie, ceea ce a stârnit hohote de râs și câteva cuvinte mai dure, unele în

1. „Goi“ (plural: „goim“), termen folosit de evrei pentru a-i desemna pe ne-evrei.

germană, despre cretinii de polonezi care se îmbracă exact ca imigranții cu caș la gură.

Moshe a rămas cu gura căscată.

— De ce ai veni la o seară dansantă, din moment ce nu vrei să dansezi cu o femeie? l-a întrebat.

— Nu-mi caut o dansatoare, a răspuns sec chipeșul hasid. Îmi caut soție.

Mulțimea a râs din nou. Mai târziu, sub vraja minunatei magii muzicale a lui Katz, Moshe l-a privit uimit cum dansează ca un diavol toată noaptea. S-a zbânțuit pe toți pașii de dans pe care-i văzuse Moshe vreodată și Moshe, care-și petrecuse copilăria ca fusgeyer — adică evreu drumeț — în România, văzuse destui: hore bulgărești, dansuri hasidice, freylekh, marșuri rusești, cazacioc. Hasidul era un miracol de coate răsucite, un giroscop ritmic de grație, elasticitate și agilitate sălbatică. A dansat cu fiecare femeie care s-a apropiat de el și au fost destule. Mai târziu, Moshe a hotărât că tipul sigur e vreun soi de vrăjitor.

Următoarele patru nopți au fost o sărbătoare, cea mai grozavă și mai veselă petrecere evreiască pe care Moshe o văzuse vreodată. A considerat-o un miracol, în parte pentru că era să se aleagă praful de toată afacerea înainte ca măcar să fi început, și asta mulțumită unei serii de fluturași pe care-i trimisese cu câteva săptămâni în urmă, ca să bată toba despre vânzările de bilete în avans. Folosind o carte de adrese și telefoane în care erau trecute sinagogile și casele particulare unde se puteau caza călătorii evrei, Moshe a trimis fluturași la toate sinagogile, pensiunile și hostelurile evreiești locale, din Carolina de Nord și până-n Maine. Fluturașii, care proclamau cu mare fală că excepționalul turneu al lui Mickey Katz, „Distracție Idiș de Iarnă și

Amintiri de Familie din Vechea Țară“, avea să poposească la Teatrul și Sala de Dans Neoaș Americane din Pottstown, Pennsylvania, pe 15 decembrie, au fost tipăriți în patru limbi: germană, idiș, ebraică și engleză. Dar Moshe supra-estimase grav capacitatea organizatorică a rabinilor evrei de la țară, căci majoritatea fluturașilor s-au rătăcit în șuvoiul constant de anunțuri de decese, obligații de bar mitzvah, reduceri care apar o dată-n viață, cereri de sacrificări de vite după ritualul cușer, servicii de confecționare a taliturilor, arbitraj în disputele de afaceri, confuzii privind mohelul (circumcizia) și erori de calcul în aranjarea căsătoriilor, care erau pâinea de zi cu zi a unui rabin de la țară. Cele câteva suflete care au avut prezența de spirit să deschidă plicurile cu fluturași primite de la Moshe n-au făcut decât să sporească încurcătura, pentru că mulți dintre ei erau imigranți proaspăt veniți din Europa de Est și nu știau engleză. Ei socoteau că orice scrisoare cu adresa bătută la mașină e un soi de notificare din partea guvernului care însemna că te vor trimite pachet, cu tot cu familie, cățel, purcel și vize de intrare, înapoi de unde ai venit, unde te așteptau soldații ruși cu un cadou special în semn de recunoștință pentru rolul pe care l-ai jucat în asasinarea fiului țarului, pe care, desigur, îl omorâseră chiar rușii și îi scosera și ochii pe deasupra, dar cine suntem noi să punem la îndoială? Prin urmare, fluturașii au ajuns la gunoi.

Mai mult, Moshe a greșit și expediind fluturașii către congregațiile nepotrivite. Fluturașii în idiș au ajuns la congregațiile vorbitoare de germană. Cei în germană au fost trimiși către sinagogile idiș care îi disprețuiau pe snobii iubitori de germană. Reclamele în ebraică au ajuns la ungurii despre care toată lumea știe că pretind că nu știu

să citească în engleză decât dacă e ceva unde evreii sunt denumiți „israeliți americani“ —, or, ele erau în ebraică. Două reclame în engleză au ajuns la o congregație poloneză din Maine care dispăruse, cel mai probabil pentru că imigranții nou-veniți de acolo au înghețat de le-au căzut buclele curului și au picat prin gheață pe undeva. Un negustor din Baltimore chiar a trimis mai departe, din greșeală, fluturașul în idiș către departamentul de publicitate de la *Baltimore Sun*, ceea ce a stârnit alt haos, pentru că directorul de publicitate a avut impresia că negustorul evreu, care avea un magazin de îmbrăcăminte în cartierul evreiesc din East Baltimore și care își făcea periodic publicitate în ziar, voia să ajungă doar la clienții vorbitori de idiș. Ce s-a întâmplat de fapt e că negustorul binevoitor traducea fluturașul din idiș în engleză în spatele magazinului, când, deodată, a izbucnit o ceartă între doi clienți în prăvălie. Când s-a dus să aplaneze conflictul, soția lui, vorbitoare de idiș, a avut drum prin depozitul din spate, a recunoscut cuvintele *Baltimore Sun* printre hârțoagele de pe biroul ticsit al soțului ei, a vârât fluturașul tradus pe jumătate într-un plic, împreună cu cecul săptămânal pentru serviciile de publicitate, și l-a trimis către ziar. Directorul de publicitate care l-a primit a fost prea îngrămădit ca să facă diferența dintre publicitate și conținut editorial, așa că l-a trimis mai departe către departamentul de știri locale împreună cu o notiță care zicea: „Băgați-l mâine, că evreul plătește de fiecare dată“, de unde redactorul din tura de noapte a știrilor locale, un catolic fervent și plin de bune intenții, l-a transmis către un corector ungar de nouăsprezece ani, care fusese angajat, printre altele, și pentru că pretindea că știe idiș. Puștiul a transmis înapoi tărașenia prost tradusă

către departamentul de publicitate, cu o notă de mână care zicea: „Asta e reclamă“. Departamentul de publicitate l-a publicat, cu litere de-o șchioapă, pe o pagină din partea a doua a ziarului într-o zi de sâmbătă, ultima zi a Sucotului, sărbătoarea evreiască a recoltei și a protecției miraculoase pe care a dăruit-o Domnul copiilor lui Israel. Rezultatul a fost un dezastru. Fluturașul original al lui Moshe zicea, în idiș, așa:

„Veniți să-l vedeți pe marele Mickey Katz. Un eveniment unic în viață. Distracție în familie și amintiri evreiești. Muzică și dans klezmer incandescente, cum n-ați mai auzit niciodată.“

Reclama tradusă în engleză:

„Vine Mickey Katz. Trăiești acum, trăiești mereu. Veniți să vedeți cum ard și dansează și se distrează evreii.“

Reclama a stârnit panică și furie în cartierul evreiesc din East Baltimore, dat fiind că mulți dintre locuitorii săi încă își aminteau cum primul rabin din oraș, David Einhorn, a luat poziție public împotriva sclaviei în timpul Războiului Civil și a fost alungat din oraș, după ce i-a ars casa din temelii. Au cerut răspicat ca negustorul să-și închidă prăvălia și să plece din localitate.

Când i-a ajuns la urechi grozăvia, pe Moshe l-a luat cu leșin. S-a dus valvârtej la Baltimore și a cheltuit patru sute de dolari ca să îndrepte lucrurile cu negustorul cumsecade, care a fost de treabă și l-a ajutat să scrie altă reclamă, mai bună. Dar a fost prea târziu. Prima reclamă s-a dovedit a fi prea mult pentru evreii din Baltimore. Era pur și simplu prea frumos ca să fie adevărat. Dansuri klezmer? Cu marele Mickey Katz? De ce ar cânta o vedetă ca el pentru comis-voiajorii și croitorii săraci din dealurile geroase din